

zamanında ve sefer esnasında Resûlullah'ın yanında kaldığını, her zaman onun istediği gibi davranmadığını, bununla birlikte ondan bir defa bile azar işitmediğini, bir hatası yüzünden kendisini uyuracak olan hanımlarını, "Bırakın çocuğu! O Allah'ın dilediğinden başka birşey yapmamıştır" diye yatıştırdığını nakleder.

Resûl-i Ekrem'in genellikle "yavrucuğum" diye hitap ettiği, bazan "iki kulaklı" (zü'l-üzüneyn) diye takıldığı Enes iyi bildiği sünnete uygun şekilde yaşamaya çalışırdı. Ebû Hüreyre, onun kıldığı namazın Resûlullah'ın namazına çok benzediğini ifade ederdi. Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra kendisini çok özlediğini, her gece rüyada gördüğünü, huzuruna çıkıp, "Yâ Resûlallah! Küçük hizmetkârın geldi" demeyi çok arzu ettiğini söylardı. Hz. Peygamber'e ait bir çubukla bir saç telini yanından hiç ayırmaz, ölünce bunların kabrine konulmasını isterdi. Vefat ettiği zaman vasiyeti üzerine çubuk kefeniyle böğrü arasına, saç teli de dilinin altına yerleştirildi. Yanından ayırmadığı diğer bir hâtıra da Mısır Hükümdarı Mukavkis'in Resûl-i Ekrem'e hediye ettiği cam bardaktı.

Enes b. Mâlik aynı zamanda iyi bir ok atıcısıydı. Çocuklarını da bu spora teşvik eder, onlara ok yarışları yaptırır. Bir defasında Mekke yakınlarındaki Mer-rüzzahrân'da bir tavşanı ürkütüp kaçırdıklarını, herkesin yorulduğu bir sırada kendisinin tavşana yetişip yakaladığını ve onu alıp üvey babası Ebû Talha'ya getirdiğini, tavşanı pişirdikten sonra butlanı Resûl-i Ekrem'e götürdüklerini söylemesi (Buhârî, "Hibe", 5) çocukluk yıllarından itibaren spora yatkın olduğunu göstermektedir. Enes'in çocukluk yıllarında alında bir tutam kâkülü bulunduğu, Resûl-i Ekrem'in bazan onun kâkülünü tutup çektiği, sonraki yıllarda ala-

ca hastalığı sebebiyle yüzünde bir beyaz leke hâsıl olduğu rivayet edilmektedir.

Çok hadis rivayet ettikleri için "müksirün" diye anılan yedi sahâbiden biri olan Enes, sayısı tekrarlarıyla birlikte 2286'yı bulduğu söylenen rivayetleriyle müksirünün arasında üçüncü sırada yer almıştır. Çeşitli sayımlara göre rivayetlerinin 168'i (veya 180) hem Buhârî hem de Müslim'in *el-Câmi'u's-şâhih*'lerinde yer almış, Buhârî ayrıca seksen, Müslim de doksan kadar rivayetine yer vermiştir. Enes b. Mâlik'in rivayetleri toplu olarak Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde bulunmakta olup (III, 98-292) eserin Dârü'l-fıkr tarafından yapılan numaralı neşrine göre (Beyrut 1411/1991) bunların sayısı mükerrerleriyle birlikte 2172'dir.

Resûl-i Ekrem'den başka Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Fâtıma, Muâz b. Cebel, Üseyd b. Hudayr, Ebû Zer, annesi Ümmü Süleym, teyzesi Ümmü Harâm, teyzesinin kocası Ubâde b. Sâmî, üvey babası Ebû Talha gibi sahâbilerden de hadis öğrenen Enes b. Mâlik'ten Hasan-ı Basrî, İbn Sîrîn, Şa'bî, Ebû Kılâbe el-Cermî, Mekhûl b. Ebû Müslim, Ömer b. Abdülazîz, Zührî, Katâde b. Diâme, Ebû Amr b. Alâ gibi ünlü şahsiyetler hadis almışlardır. Enes'in güvenilir talebeleri 150 (767), zayıf talebeleri de 170'li (786) yıllara kadar yaşamış ve kendisinden 200 kadar talebe rivayette bulunmuştur. 200 (815) yılı civarında ölen ve yalancılıkla itham edilen bazı kimseler de ondan hadis rivayet ettiklerini ileri sürmüşlerdir.

Enes b. Mâlik hadis rivayeti sırasında titiz davranır, hata yapmaktan korkardı. Hz. Peygamber'den duyduğunu aynen aktarmamış olabileceği düşünceyle hadisi rivayet ettikten sonra, "Veya Resûlullah böyle bir şey dedi" (ev kemâ kâle Resûlullah) ilâvesinde bulunurdu (*Müsned*, III, 205, 235, 250). Rivayetlerinin yazılı olduğu defterleri gerektiğinde talebelerine göstermesinden anlaşıldığına göre hadisleri ezberlemekle yetinmeyip onları yazıyordu. Çok hadis bildiği halde titizliği sebebiyle bütün bildiklerini rivayet etmez, çok rivayet edenin yanılacağı söylerdi. Enes b. Mâlik ayrıca ashop arasında orta derecede fetva verenlerden biriydi.

Uzun yıllar yaşadığı halde hâfızası bozulmayan Enes'in geniş hadis kültüründen faydalanan Basralılar'ın bu imkâna sahip oldukları için çok mutlu oldukları rivayet edilir. Bazı hadislere itiraza yeltenen *ehl-i ehvâ'*ya karşı, "Gelin işin doğrusunu Enes'ten öğrenelim" diyebilme-

leri onlara büyük güç ve moral kazandırmıştır (Heysemî, IX, 325).

BİBLİYOGRAFYA :

Miftâhu künûzi's-sünne, s. 65; *Müsned*, III, 98-292; Buhârî, "Savm", 61, "Hibe", 5, "Veşâyâ", 25, "Da'avât", 26, 47; Müslim, "Mesâcid", 268, "Fezâ'ilü's-şâhâbe", 141-146; Ebû Dâvûd, "Edeb", 1; Tirmizî, "Birr", 69, "Menâkıb", 45; İbn Sa'd, *e't-Tabakât*, I, 485; VII, 17-26; Halife b. Hayyât, *e't-Tabakât* (Zekkâr), I, 205-206, 438; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 663-665; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 71-73; Hatîb el-Bağdâdî, *Takvîdü'l-ilm* (nşr. Yûsuf el-Uş), Dimaşk 1974, s. 95; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), I, 151-152; II, 472; VII, 345-346; Nevevî, *Tehzîb*, I, 127-128; Zehebî, *A'âmü'n-nübelâ*, III, 395-406; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 81-100*, s. 288-296; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, IX, 325; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 71-72; a.mlf., *Tehzîbü'l-Tehzîb*, I, 376-379; Şevkânî, *Derrü's-sehâbe*, s. 417, 658; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, s. 96-97; Abdülhamîd Tahmâz, *Enes b. Mâlik*, Dimaşk 1407/1987; Nâsir en-Naksibendî, "el-Başratü'l-ı-kadîme", *Sumer*, XXXVI/1-2, Bağdad 1980, s. 282; A. J. Wensinck — J. Robson, "Anas b. Mâlik", *EI²* (Fr.), I, 496; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 19-24.

İBRAHİM CANAN

ENES b. NADR

(أنس بن النضر)

Enes b. en-Nadr b. Damdam
el-Ensârî el-Hazrecî
(ö. 4/625)

Sahâbî.

Benî Adî b. Neccâr kabilesinden olup Enes b. Mâlik'in amcasıdır. Bedir Savaşı'na katılmadığı için duyduğu üzüntüyü Hz. Peygamber'in huzurunda dile getiren Enes, müşriklerle yapılacak ilk savaşta kendini göstereceğini söyledi. Daha sonra Uhud Gazvesi'ne katıldı. Bu savaşta müslümanların bozguna uğraması ağırına gittiği için onların bu hallerinden dolayı Cenâb-ı Hak'tan mağfiret diledi ve müşriklerin Resûlullah'a karşı saygısız tutumları sebebiyle de Allah'a sığındı. Ardından kılıcına yapışarak savaş meydanına doğru ilerlerken bozguna uğrayan sahâbilerden Sa'd b. Muâz'a rastladı ve ona cennetin kokusunu Uhud tarafından aldığını söyleyerek geri dönmelerini tavsiye etti. Daha sonra, Hz. Ömer ve Talha b. Ubeydullah'ın da aralarında bulunduğu bir grubun Hz. Peygamber'in vefat ettiğini ileri sürüp bir köşede çaresiz bir şekilde oturduklarını görünce onlara Resûlullah neyin uğruna öldüyse aynı şey uğruna ölmek gerektiğini söyleyerek kendilerini toparlamalarına vesile oldu. Düşmanla kahramanca karşılaşan Enes savaş esnasında Süfyân b.

Enes b. Mâlik'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifi ihtiva eden ve Muhammed Atâullah tarafından hazırlanmış sülûs-nehis levha (İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 142-68)

Uveyf tarafından şehid edildi. Savaşın sonra bu olayı Hz. Peygamber'e anlatan Sa'd b. Muâz onun gibi yiğitlik göstermediğini itiraf etti. Müşrikler tarafından burnu, kulakları ve çeşitli organları kesilen Enes'in vücuduna seksenden fazla yara bulunduğu görüldü. Bu sebeple kız kardeşi Rubeyyi' onu güçlkle tanıyabildi.

Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunan Enes b. Mâlik'e amcasının adı verildi. Kur'an-ı Kerim'de, "Müminlerden öyle yiğitler var ki Allah'a verdikleri sözde durdular" (el-Ahzâb 33/23) meâlindeki âyetin Enes b. Nadr hakkında nâzil olduğu belirtilmiştir. Onunla ilgili olarak nakledilen diğer bir husus da kız kardeşi Rubeyyi'in bir kadının dişini kırması olayındaki tutumudur. Dişi kırılan kadının yakınları kendilerine teklif edilen diyeti kabul etmeyip kısas isteyince durum Hz. Peygamber'e bildirildi, o da kısas yapılmasını emretti. Bunun üzerine Enes b. Nadr Resûl-i Ekrem'e gelerek, "Vallahi Rubeyyi'in dişini kırılmaz, yâ Resûlallah!" diye itirazda bulduysa da Hz. Peygamber bunun Allah'ın emri olduğunu ve uygulanması gerektiğini belirtti. Ancak o sırada diş kırılan kadının yakınları kısastan vazgeçip diyete razı oldular. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, "Allah'ın kullarından öylesi var ki şöyle olacak diye yemin etse muhakkak Allah onun yeminini yerine getirir" (Buhârî, "Şulh", 8) diyerek Enes'in Allah katında ki mevkini dile getirdi.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 128, 167, 194, 201, 253; Buhârî, "Cihâd", 12, "Şulh", 8; İbn İshak, *es-Sîre*, s. 309; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 280, 307; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 83, 124-125; İbn Hazm, *Cemhera*, s. 351; Hatîb, *el-Esmâ'ü'l-mübheme* (nşr. İzzeddin Ali Seyyid), Kahire 1405/1984, s. 8-9; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, I, 70-71; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), I, 155-156; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 74; IV, 301; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), III, 170-172; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 24.

İSMAİL HAKKI ÜNAL

ENES b. ZÜNEYM

(أنس بن زَيْم)

Enes b. Ebî Ünâs
b. Züneym el-Kinânî
(ö. 60/680 [?])

Şair sahâbî.

Dilî nisbesiyle de anılır. Babası Ebü Ünâs ile kardeşi Esîd ve amcası Sâriye b. Züneym de şair sahâbîlerden idiler. Birçok putperest şair gibi Hz. Peygam-

ber'i hicveden Enes bir gün bu şiirlerden birini okurken Huzâa kabilesinden müslüman bir genç Resûl-i Ekrem'e hakaret edilmesine dayanamayarak şairin başını yarı. Bu olay üzerine Kinâne ve Huzâa kabileleri arasında kavga çıktı. Kinâne oğullarının dostu olan Mekkelî müşrikler Hudeybiye Antlaşması'na rağmen Huzâa kabilesine baskın yaptılar. Huzâa kabilesinin ileri gelenlerinden Amr b. Sâlim kırk kişilik bir heyetle Medine'ye gitti. Mekkelî müşriklerin yaptığı haksızlığı okuduğu uzun bir recezle Hz. Peygamber'e haber verdi ve Enes b. Züneym'in Resûlullah'ı hicveden şiirlerinden söz etti. Resûl-i Ekrem de Enes'in görüldüğü yerde öldürülmesini emretti ve Hudeybiye Antlaşması'nı bozan Kureyşliler'e karşı Mekke fethiyle sonuçlanacak olan savaşın hazırlıklarına başladı.

Enes Mekke fethi sırasında müslüman olmakla beraber hayatından endişe ediyordu. Yine o sıralarda müslüman olan yaşlı sahâbî Nevfel b. Muâviye ed-Dîlî'nin aracılığıyla Hz. Peygamber'in huzuruna çıktı ve İslâmiyet'i kabul etmeden önce pek çok kişinin Resûlullah'ı incittiğini, kendisinin de onlar gibi affa nâil olmasını niyaz ettiğini söyledi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Enes'i bağışladı, Enes de Hz. Peygamber'den özür dileyen ve onu metheden bir şiirini okudu. Bazı rivayetlerde, hicviyeleri sebebiyle Amr b. Sâlim tarafından Resûlullah'a şikâyet edilen şairin Enes'in kardeşi Esîd b. Ebü Ünâs olduğu, ancak Mekke'nin fethi sırasında müslüman olup Hz. Peygamber'in huzurunda onu metheden şiirler söylediği nakledilmektedir. İbn Hacer'in de kaydettiği gibi aynı olayın her iki kardeşin başından geçmiş olması da mümkündür.

Daha sonraki yıllarda Enes'in Horasan'da bulunduğu görülmektedir. Taberî'nin belirttiğine göre Horasan Valisi Hakem b. Amr el-Gıfârî 45 (665) yılında Toharistan üzerine sefere çıkmadan önce, bir başka rivayete göre ise 50 (670) veya 51 (671) yılında Merv'de vefat etmeden önce yerine Enes b. Züneym'i vekil bırakmış, fakat Irak genel valisi Ziyâd b. Ebîh bunu kabul etmemiştir.

Kaynakların belirttiğine göre şairleri birbirine düşürmekten zevk alan Irak Valisi Ubeydullah b. Ziyâd, şair tâbiî Hârise b. Bedr ile Enes b. Züneym'i karşılıklı hicviyeler söylemeye mecbur bırakmıştır. Bu şiirlerden bazı bölümler Ebü'l-Ferec el-İsfahânî'nin *el-Eğânî*'sinde bulunmaktadır (VIII, 388-392).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzî*, II, 782, 789-791; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'ara* (de Goeje), s. 461-462; Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), V, 226, 252, 285; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, VIII, 388-392; Âmidî, *el-Mü'telif*, s. 55; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 147; İbn Seyyidünnâs, *Minehu'l-mideh* (nşr. İffet Visâl Hamza), Dimaşk 1407/1987, s. 45-46; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), I, 79-80, 122-124; VII, 23-24; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb* (Bulak), III, 121-122; Sezgin, *GAS*, II, 277; Zirikî, *el-A'lam* (Fethul-lah), II, 24.

M. YAŞAR KANDEMİR

ENFÂ

Dârülbeyzâ'nın eski adı
(bk. DÂRÜLBEYZÂ).

ENFÂL

(الأنفال)

Genel olarak ganimet, fey
veya seleb anlamına gelen terim
(bk. FEY; GANİMET; SELEB).

ENFÂL SÜRESİ

(سورة الأنفال)

Kur'an-ı Kerim'in sekizinci sûresi.

Sürenin büyük bir kısmı doğrudan Bedir Gazvesi'yle ilgili olup bu âyetler hicretin ikinci yılında savaş takip eden günlerde nâzil olmuştur. Ancak sürenin son âyetlerinde müslümanlarla antlaşma yapmış olan müşrik kabilelerden ve onların arasında kalmış bazı müslüman azınlıklardan söz edildiğine göre bu âyetlerin daha sonraki yıllarda, muhtemelen Mekke fethi öncesinde veya sonrasında indiği tahmin edilebilir. Bedir sûresi adıyla da anılan sûre yetmiş beş âyettir. Fâsılası, (من طرف قد) tertibinde yer alan (ب ، د ، ر ، ط ، ق ، م ، ن) harfleridir.

Sûre adını birinci âyette geçen enfâl kelimesinden alır. "Fazlalık" anlamındaki nefl kökünden gelen nefelin çoğulu olan enfâl "savaşta elde edilen ganimetler" mânasındadır. Bazı âlimlere göre ise enfâl genel olarak ganimetler anlamına gelmez; ganimetlerden Allah ve Peygamber hakkı olarak ayrılması gereken başka birlik hazine payı için (humus) kullanılmıştır. Bununla beraber enfâlin, savaş söz konusu olmadan da müşriklerin elinden çıkıp müslümanların eline geçen her çeşit vergi veya gelir anlamına geldiğini söyleyenler de olmuştur. Bu sûrede söz konusu olan enfâl Bedir Gaz-